

Reisverslag De Marken van 2 mei tot 9 mei 2024

2 mei en 3 mei

Na een onzachte landing op de luchthaven in Bologna bracht chauffeur Gunther ons in de late namiddag al meteen naar ons verblijf voor de volgende 4 nachten, naar de Villa Quiete in Montecassiano die de charme en de elegantie bezit van een oud landgoed.

Villa Quiete beloofde een rustig oord te worden, zoals de naam al deed vermoeden, maar men bedacht daar voor het diner een ingewikkeld systeem om aan ieders culinaire wensen tegemoet te komen. Onze gids Ann mocht dan ook elke dag een lijst opstellen van onze menukeuzes en zo lag er elke avond een blad op tafel met een resem kamernummers alsof het over beursgenoteerde gerechten ging. De hoofdkelner kreeg hierdoor kopzorgen en alleen 's morgens bij het ontbijt kon hij nog ontspannen glimlachen. Maar positief was dat we met elkaar wijnallianties konden sluiten, Roos het voor elkaar kreeg dat er tartaarsaus op tafel kwam bij de gefrituurde zeevruchten en dat alles voortreffelijk smaakte.

'Quiete' was de villa op 3 mei evenmin, maar dat had een andere reden. Na een drukke dag in Macerata spurte Mark naar zijn kamer omdat Marijke er met de lift al zou zijn aangekomen. Helaas gleed hij uit op de rode traploper en maakte een zware achterwaartse val. De slag die overal in het hotel hoorbaar was, zorgde voor de nodige commotie maar vooral voor veel bezorgdheid. Doch, uitgerust als we waren met een uitzonderlijk reddingsteam, konden we Mark overlaten aan Marie-Thérèse en Leon die hem de eerste hulp toedienden. Bij het aperitief verscheen hij even later pretenderend dat er niets gebeurd was, met een fluorescerend groene tulband die de hoofdwonden vakkundig toedekte. Tot welke indianenstam hij toegetreden was, bleek niet duidelijk, maar wel dat hij zijn pijn dapper verbeet. Tijdens de volgende dagen zou Mark met een pauselijk wit verband door de Marken reizen.

Zoals al vermeld bezochten we als eerste stad **Macerata**, een van de oudste universiteitssteden van Italië (1290) onder leiding van Marco, professore Inglese.

We spraken af aan de **Santa Maria della Misericordia** een rooms-katholieke basilica, waar zich een votiefkapel bevindt die op één dag zou zijn gebouwd als dank aan Maria voor haar bescherming tegen de pest in 1447. Deze kapel werd door architect Vanvitelli (met Nederlandse roots) in de 18de eeuw uitgebreid met een ambulatorium en is rijk gedecoreerd met fresco's, marmer en stucwerk.

We hielden even halt bij het standbeeld van **Matteo Ricci**, illustere inwoner van Macerata en kregen een stukje geschiedenis opgefrist. Matteo Ricci, een Italiaanse jezuïet, was niet alleen een diepgelovig man, maar ook een cultureel en wetenschappelijk genie. Hij benaderde op bijzonder respectvolle manier de Chinese culturele en spirituele tradities toen hij het christendom in China wilde verkondigen.

Als oude universiteitsstad bezit Macerata ook een befaamde bibliotheek. De **Biblioteca Mozzi-Borgetti**, een voormalig jezuïetencollege dat duizenden manuscripten en werken van eminente geleerden bezit als Hippocrates, Newton, Descartes... Tel daarbij nog 300 incunabelen en 4000 uitgaven uit de 16de eeuw die in torenhoge boekenkasten per thema gerangschikt zijn! In Italië mag je niet vergeten naar de gewelfde plafonds te kijken en hier zijn deze prachtig beschilderd met medaillons van wetenschappers, filosofen en heiligen.

Voor een gezellige koffiepauze streken we neer **op Piazza della Libertà** en lieten ons verwarmen door de weldadige zonnestralen. Maar genietend van een caffè machiato bewonderden we tegelijkertijd de oudste universiteitsgebouwen van de stad, de statige Loggia dei Mercanti en de 15de-eeuwse klokkentoren **Torre dei Tempi**, ook wel **Torre del 'Orlogio** genoemd met maar liefst 2 klokken.

En dan gingen we weer op weg , naar het **Palazzo Buonaccorsi**, dat een 18de-eeuws aristocratisch onderkomen was, maar nu dienst doet als museum. In dit uniek gelegen paleis werden de schitterende rococoschilderingen, waaronder de lotgevallen van Aeneas en de Bruiloft van Bacchus en Ariadne, druk gefotografeerd. Het gebouw bezit een waardevolle pinacoteca en we maakten er kennis met de Venetiaanse schilder **Carlo Crivelli** en zijn wondermooie Madonna met Kind. Duidelijk een favoriet werk van onze gids Marco, maar wij waren niet minder onder de indruk. Een fraaie collectie koetsen zijn in de benedenverdieping in al hun schoonheid gestald: een hebbedingetje voor de superrijken vooraleer de 'omnibus' zijn intrede deed.

Het leek alsof er aan de voormiddag maar geen einde kwam, want we geraakten al vlug op onze vierde bestemming, het bijzondere openluchttheater **Sferisterio**, een neoclassicistisch bouwwerk, geïnspireerd op de beroemde stijl van architect Andrea Palladio (16de eeuw). Het vroegere stadion waar een oude Italiaanse balsport beoefend werd (pallone con bracciale), biedt nu plaats aan meer dan 2500 toeschouwers die er tijdens het Opera Festival van de sublieme akoestiek kunnen genieten. Aldus Marco wiens leuke en interessante rondleiding hier eindigde.

We werden dan verwacht , of toch niet echt?, voor een wijndegustatie in **Tenuto Murola Cantina**, die op sommige punten in het water viel, ondanks de reddingspogingen van onze reisgids Ann. Na een lange rondleiding zouden we nu moeten kunnen proeven of de wijn uit een vat komt dat gemaakt is van Amerikaanse of Franse eik of desnoods van iep...

Onder een miezerige bui beklommen we even later de **Rocca Medievale** in **Urbisaglia**, een 16de-eeuws fort, met ruïnes van een middeleeuwse vesting en van Romeinse muren. De imposante ligging van het gebouw die de vallei en het stedelijk gebied domineert, doet vermoeden dat het Capitool van de Romeinse stad Urbs Salvia hier ooit gevestigd was. Van onder het stof haalden we de geschiedenis van de Welfen en de Ghibellijnen tevoorschijn: 2 rivaliserende politieke partijen uit de late middeleeuwen die respectievelijk de kant van de paus of de zijde van de keizer kozen. De kantelen van kastelen en forten verraadden de politieke voorkeur van de stad: rechthoekig was Welfisch, een zwaluwstaart stond voor Ghibellijns en deze laatste bouwversiering zullen we nog vaak aantreffen op onze reis.

De eerste bezokedag liep op zijn einde en onze ervaren en waakzame chauffeur Gunther bracht ons naar het hotel. Maar ook in de bus zitten we nooit stil: er wordt door onze gids Ann regelmatig nuttige informatie en historische weetjes doorgegeven, er wordt veel gebabbeld en gediscussieerd , zoals de ingenieurs Lieven en Xavier die verslingerd aan de wis-en natuurkunde, zeker hun mening hebben uitgesproken over de staat van de bruggen en wegen. Tussendoor klinkt de klaterende lach op van Martine. Door de ramen kijken we naar het spectaculaire landschap dat ons blijft verbazen. ' Fifty shades of green' zijn hier best haalbaar.

4 mei

We reden al vroeg naar **Ascoli Piceno**, de culturele parel van de Marken die bij de Romeinen Ascoleum heette. De stad is zelfs ouder dan Rome en werd een belangrijk centrum dankzij de Via Salaria of de zoutroute. Het zout van de Adriatische Zee ging langs deze weg naar Rome waardoor Ascoli Piceno steeds rijker en machtiger werd.

We worden in de stad al verwelkomd door leden van het **garderegiment bersaglieri** dat scherpschutter betekent. Ze zijn herkenbaar aan de zwarte verenbos op hun helm of hoed die schuin naar rechts wordt gedragen. Hun motto, dat we van hun T-shirt konden aflezen, luidt: *Velox ad impetum* of Klaar voor de Aanval!

Dat waren wij dan ook en zo zetten we meteen koers naar de **Cattedrale de Sant' Emidio**. Onderweg viel het ons meteen op dat we omringd werden door travertijn, een exclusieve natuursteen uit de omgeving waarmee hier zelfs de straten geplaveid zijn. Het geeft de stad extra grandeur!

Oorspronkelijk stond op de plek van de **Cattedrale Sant'Emidio** een heidense tempel gewijd aan Hercules en Juno. Het gebouw onderging in de loop der eeuwen vele veranderingen en kreeg later een romaans-gotisch interieur. Ook moest er een crypte worden gebouwd om de relieken van de heilige Emidio te kunnen vereren. Deze was een Romeinse bisschop aan wie postuum vele miraculeuze genezingen werden toegeschreven. Bovendien stierf hij de marteldood en werd patroonheilige van Ascoli Piceno. De inwoners geloofden dat dankzij hem de stad in 1703 gespaard bleef van de aardbeving, terwijl andere steden zwaar getroffen werden. Met deze natuurramp heeft men in de streek al vaker moeten afrekenen en de aardbeving van augustus 2016 laat nog zichtbare sporen na in de regio. Dat de devotie voor de heilige Emidio tot een soort van pelgrimage is uitgegroeid, is dan ook niet zo verwonderlijk.

In de crypte zagen we talrijke zuilen in rode marmer die alluderen op de marteldood van Sant'Emidio. In het centrum bij het hoofdaltaar staat een indrukwekkend beeld van de heilige die Polisia, de dochter van een plaatselijke leider, doopt. Begin 20ste eeuw zijn hier aan de muren schitterende mozaïeken aangebracht naar het voorbeeld van deze uit Ravenna.

De kathedraal zelf telt ook veel kunstwerken, zoals een kostbare polyptiek in de zijkapel van Sant' Emidio, geschilderd door Carlo Crivelli die we gisteren leerden kennen.

Ook liepen we even binnen in de gotische **Chiesa di San Francesco** waarvan het voorportaal versierd met zuiltjes als orgelpijpen, bijzonder attractief is. Binnen oogt de kerk heel sober maar het zijn vooral de kleurrijke glasramen die de blikvangers zijn.

We bewonderden op het **Piazzo del Populo** de overdekte **Loggia dei Mercanti** en brachten een flitsbezoekje aan het **Café Meletti**, een stijlvol etablissement in Jugendstil. De anijlslikeur is er wereldberoemd, maar dat hebben we alleen van horen zeggen...

Voor de lunch had men in een restaurant twee lange tafels op de eerste verdieping voor ons gereserveerd. Tijdens het eten werden we plots opgeschrikt door oorlogskreten die kwamen van een gezelschap Italiaanse bersaglieri-sympathisanten die om de hoek zaten. Wat ze scandeerden, verstonden we niet, maar ze eindigden met een oorverdovend hoera, hoerageroep. Guido Bax vond dat die strijdkreet niet onbeantwoord mocht blijven en zweepte ons op tot een wederwoord. En zo klonk van onze kant, zeker even luid : VVA, HOERA, HOERA! Als je ooit preses bent geweest, dan blijf je dat voor het leven, hé Guido? Van Martine leerden we ter plekke dat de oorsprong van het woord hoera bij de kozakken moet worden gezocht en dat het eigenlijk 'Sla dood' betekende...

Toch zijn we allemaal heelhuids naar **Offida** kunnen vertrekken, dat op de lijst van de 'borghi più belli d'Italia' staat. We begonnen onze verkenningsstocht vanop de **Piazza del Populo**, een driehoekig plein dat gedomineerd wordt door het stoere **Palazzo Comunale** (15de eeuw). De loggia en de Ghibellijnse kantelen zijn de blikvangers.

We werden door de plaatselijke gids naar het nabijgelegen **Teatro del Serpente Auro** uitgenodigd. Dit gebouw uit de 18de eeuw is een echte bonbonnière. Op het plafond zijn veelkleurige fresco's

aangebracht die Apollo en de Muzen voorstellen. Een kristallen kroonluchter geeft het theatertje een koninklijke touch. Het mythische verhaal van De gouden Slang wordt nog steeds opgevoerd, maar dit theater wordt alleen nog gebruikt voor kleinere culturele manifestaties.

Ze ligt wat afgelegen maar is daarom niet minder indrukwekkend, de **Chiesa di Santa Maria della Rocca**. Deze abdijkerk, omgeven door 3 ravijnen, werd rond 1330 gebouwd. De trap die zich maar moeilijk liet beklimmen, was eigenlijk voor de paarden bedoeld. De voorgevel bestaat uit 3 veelhoekige absides en valt op door lisenen in witte travertijn. Een mooie eikenhouten rozet versiert het portaal. De kerk is lang, heeft een cassetteplafond en de vorm van een Latijns kruis, maar we hebben vooral oog voor de crypte met delicate fresco's à la Giotto.

Met het **kantmuseum** in het 19de-eeuwse **Palazzo De Castelotti-Pagnanelli** sluiten we ons bezoek aan Offida af. Niet voor we het pronkstuk, de jurk , geklost voor Naomi Campell, hebben bewonderd. Mocht de frivole huisvlijt aan de heren niet besteed geweest zijn, dan konden ze nog altijd een archeologische afdeling en een pinacoteca bezichtigen in het palazzo. De kantwerksters in de buurt zaten aan de deuropening van hun huizen als ambassadrices hun handwerk te demonstreren.

5 mei

Het beloofde een zonnige dag te worden en uitgerust met zonnebril reden we naar **Abbadia di Fiastra**, een betoverend mooie site gelegen in een pastoraal landschap zoals alleen Vergilius dat kon beschrijven.

Onze gids Ann kreeg die dag versterking van een leuke, flamboyante dame. Met haar rode laarsjes en kleurrijke outfit leek ze wel de Italiaanse versie van onze eigen Flor. In een razend snel tempo flitste de geschiedenis van de abdij in het Italiaans aan ons voorbij en Ann die van nature een gezapiger type is, moest plots naar een hogere versnelling schakelen om al die info voor ons te vertalen.

De abbazia werd door cisterciënzers van de abdij van Milaan gesticht en in 1142 arriveerden hier de eerste 12 monniken. Dankzij talrijke roepingen en evenveel donaties floreerde de abdij en werd ze een van de belangrijkste kloosters van Midden-Italië.

Ora et Labora (bid en werk) of Cruce et Aratro (Kruis en Ploeg) zijn de fundamentele regels, opgesteld door de Heilige Benedictus, die het werk van de cisterciënzers altijd hebben geïnspireerd. Maar na 3 eeuwen van grote bloei werd de abdij deels verwoest door huurtroepen van de Heer van Perugia om daarna (einde 16de eeuw) toegewezen te worden aan de jezuïetenorde, totdat deze werd opgeheven (1773-1850). De abdij kwam toen in handen van de familie Bandini die de zuidkant transformeerde in een indrukwekkend gebouw. Tot op heden wordt de abdij gemanaged door de Giustiniani- Bandini Foundation die zorg draagt voor het natuurreservaat en het even kostbare historische en architectonische erfgoed.

Er moet hieraan toegevoegd worden dat van 1985 tot 2018 nog monniken uit de moederabdij van Milaan hier verbleven hebben. Onze Italiaanse gids betreurde het ten zeerste dat het aantal monniken zo geslonken was, maar zag meteen een oplossing voor het nijpende tekort in de figuur van Herman, op wie ze al vanaf het begin haar oog had laten vallen. Hij leek haar de geschikte kandidaat om hier een revival op gang te trekken. Herman liet zich de vleiende woorden welgevallen, wilde ook nog in de kapittelzaal vanop een imposante stenen zetel poseren voor de horde fotografen, maar maakte toch ' korte metten' met zijn vluchtige roeping.

De rondleiding bracht ons in het Palazzo Bandini , de residentie die Sigismondo Bandini begin 19de eeuw liet bouwen volgens de plannen van de architect van het Sferisterio: Ireneo Alessandri in

neoclassicistische stijl. We vernamen ook dat tijdens het regime van Mussolini dit gebouw gebruikt werd als concentratie- en interneringskamp voor Joden en opposanten van Il Duce.

Nadat in de weelderige tuin van het uitgestrekte domein de eeuwenoude kurkeik door iedereen gefotografeerd was, konden we de rondleiding verder zetten. We wandelden door de kloostergang van de abdij, zagen de cisterne, het refectorium, de kapittelzaal, het calefactorium (verwarmde zaal) enz. We gingen via tunnels naar een ondergronds museum waar de indrukwekkende wijn- en olijfoliekelders zich bevonden.

In de **kerk van de abdij** valt het licht naar binnen via een rozet in de oostelijke apsis en via de smalle romaanse ramen. Er zijn geen ornamenten, want eenvoud en nederigheid zijn hier vaste waarden. Dat de cisterciënzers zich intensief met landbouw bezighielden, is zelfs terug te vinden op de kapitelen van de zuilen in de kerk: er werden immers geen menselijke figuren afgebeeld. Een liele herinnert aan het wapenschild van de Bourgondiërs en aan de abdij van Clervaux. Een zwaan verwijst dan weer naar het wapenschild van Ciaravalle di Milano. Het is merkwaardig én knap om te zien hoe de monniken bouwmaterialen van ruïnes van de Romeinse stad Urbs Salvia hergebruikten (zoals zuilen en kapitelen), maar ook het altaar van deze kerk was oorspronkelijk een heidens altaar: het vertoont aan de achterzijde nog een votief amfoor. Er werd druk gerecycleerd in de middeleeuwen!

In de namiddag maakten we ons klaar voor een wandeling in het **Nationaal Park Monti Sibilini**, onderdeel van de Apennijnen. De toeristen die de lente hebben uitgekozen om De Marken te bezoeken, zouden 'zich vergapen aan het kleurenpalet van duizenden bloeiende klaprozen, korenbloemen en 37 soorten wilde orchideeën'. Dankzij de dikke laag kalksediment groeien er inderdaad vele bloempjes, in miniatuurvorm weliswaar. Zo hebben we het vergeet-mij-nietje gespot, de witte narcis, de helleborus, muscari, valeriana en gentiaan, een ranonkel en de korenbloem, maar slechts 1 orchissoort om het bergviooltje niet te vergeten dat in het Italiaans Viola di Eugenia heet. De oogst van de lentebloeiers was aan de schrale kant ten gevolge van de lage temperaturen in de maand april misschien?

De wind stak op, de lucht werd dreigend grijs en we haastten ons naar Bus Carolus waar we ons heerlijk konden opwarmen, eerst aan een verrassingsdrankje ons aangeboden door onze zorgzame chauffeur en dan aan de gezellige temperatuur van onze vertrouwde bus.

6 mei

Onze 5de dag in De Marken begon met een bezoek aan **Jesi**, een stad die al in de 3de eeuw v. Chr. werd gesticht. Het stadscentrum was toen aangelegd rond een forum dat waarschijnlijk in de buurt lag van het huidige **Piazza Federico II**, het huidige hoofdplein dat genoemd werd naar de keizer die hier in een tentje zou zijn geboren in 1294. Een inscriptie herinnert aan hem: "*Frederik II van Hohenstaufen, keizer van het Heilig Roomse Rijk, koning van de Romeinen, Italië, Duitsland, Sicilië, Jeruzalem en Arles, maar voor alles een man van vrede*".

In de middeleeuwen werd de stad ommuurd en kreeg 6 poorten.

We probeerden de schoonheid van de prachtige gebouwen in ons op te nemen, zoals een kerk uit de 13de eeuw, een 12de-eeuwse klooster en talrijke palazzi waaronder **het Palazzo della Signoria** dat we bezochten. Het elegante gebouw werd ontworpen door de beroemde 15de-eeuwse architect **Francesco di Giorgio Martini** in strakke renaissancestijl. Het interieur van het gebouw is geheel geconcentreerd rond een schitterende binnenplaats met dubbele rij loggia's. Hier is nu de **Biblioteca Planettiana** ondergebracht, die in de 19de gesticht werd dankzij schenkingen van onder meer de familie Planetti, vandaar ook de naam. Vandaag telt ze meer dan 100.000 boeken, manuscripten,

incunabelen en zeldzame 16de-eeuwse eerste edities. Ze is een van de belangrijkste bibliotheken van de regio omdat ze een waardevol archief bevat over de sociale, politieke, economische en culturele aspecten van het leven in Jesi en omgeving. Ook een grote collectie van het werk van Jesi's befaamde componisten als **Spontini** en **Pergolesi** is hier ondergebracht.

En het werd al een automatische reflex de blik naar boven te werpen waar een 16de-eeuwse houten cassettenplafond onze aandacht trok. In de Sala Maggiore bewonderden we verder 2 kostbare perkamenten wereldbollen van de beroemde Venetiaanse cartograaf Vincenzo Coronelli (17de eeuw). De Italiaanse gids bladerde met witte handschoenen in een eeuwenoud lexicon en toonde ons de fraaie boekverluchtingen. De hobbyfotografen onder ons hebben zeker de camera obscura niet over het hoofd gezien die daar in de buurt stond opgesteld.

Daarna stond **Palazzo Pianetti** op ons programma, een 18de-eeuws paleis waarvan de lange galerie met stucwerk in pure rococostijl een schoolvoorbeeld was van charme, luchtigheid en onbetaalbare elegantie. Hierin is ook de openbare kunstgalerie ondergebracht van de stad, de Pinacoteca Civica met o.a. schilderijen van kunstenaar **Lorenzo Lotto** die we ook in Loreto nog zullen terugzien.

Op maandag zijn de meeste horecazaken ook in Italië dicht. Toch ondernamen we een heuse zoektocht om ergens te gaan lunchen, maar 'chiuso' betekent nu eenmaal 'gesloten'. Tot Marleen het briljant idee kreeg om onze gids Ann op te bellen die een onderkomen had gevonden op de **Piazza Pergolesi**. Hier verrasten we de eigenaar van de kleine eettent door onze grote opkomst. Maar al gauw kon hij lekkere broodjes met ham, mortadella en kaas bijeensprokkelen en enkele flessen Verdicchio op tafel zetten. Dankzij de hulp van Marie-Thérèse die in de huid van een serveerster kroop, werd er heerlijk en gezellig getafeld onder de hoge bescherming van componist Giovanni Battista Pergolesi, wereldberoemde inwoner van deze stad, wiens monument in Jugendstil we met veel eerbied fotografeerden. De gedachte aan zijn Stabat Mater deed de gemoederen al vollopen, nietwaar Jeanine en Jos?

Met een leuke herinnering aan de 'geïmproviseerde lunch' reden we verder naar **Loreto**. Een stad die meer toeristen trekt dan andere steden in de Marken. Het is ook een van de meest bezochte heiligdommen van de katholieke wereld.

Het centrale plein is het hooggelegen **Piazza della Madonna**. De barokke fontein is ontworpen door Giovanni Fontana (what's in a name?) en is versierd met bronzen beelden. Vanaf de 13de eeuw is Loreto een pelgrimsoord vanwege het Heilig Huis van Maria dat volgens de legende door 4 engelen op een wolk van Nazareth naar Loreto werd gevlogen omdat het in Palestina bedreigd werd door de Turken. Volgens een minder science-fictionachtige versie zou een kruisvaarder met de naam Angeli (Engelen) het huis per boot naar Italië hebben gebracht en besliste de paus waar het eenvoudige gebouwtje van zandsteenblokken zou worden geplaatst. Een mirakel of taalkundige verwarring? Kies zelf maar.

Bij de ingang van de beroemde **Basilica della casa** kan je het beeld van paus Sixtus niet negeren. De kerk is een laatgotisch bouwwerk met een renaissancistische voorgevel. De koepel is heel bijzonder: hij heeft een 8-hoekige vorm en werd in 1500 voltooid door Giuliano **de Sangallo**, een ronkende naam in de architectuurwereld. Hij is dan ook de derde grootste van Italië, na die van de Sint-Pieter in Rome en de dom van Firenze. En hier is onze Luigi Vanvitelli weer terug, want zijn naam weerklinkt in de barokke klokkentoren!

De kerk is verdeeld in 3 beuken. In het midden van de basiliek staat de **santa casa**, waar het allemaal om draait. Volgens archeologen zou het huisje wel degelijk uit Nazareth afkomstig kunnen zijn, gelet op de stenen die overeenkomen met de bouwmaterialen die in Palestina gebruikt werden, ook de

vorm zou aansluiten bij de vorm van de grot in de kerk van Nazareth en ten slotte zijn er inscripties in het huisje die voorkomen op de heilige plaatsen in het Heilig Land. In de santa casa bevindt zich een kopie van de zwarte madonna, nadat het originele beeld uit de 15de eeuw door brand werd verwoest.

Ter bescherming van het huis staat een omhulsel van kostbare marmer uit Carrara, rijkelijk versierd en ontworpen door de beroemde **architect Donato Bramante**. De gids maakte ons attent op 2 geultjes die uitgesleten zijn door biddende pelgrims die al die eeuwen op hun knieën rond het huis gingen.

Voor de beschrijving van de schatkamer met ex-voto's, de geraffineerde beschilderingen van de 4 sacristieën, de talrijke kapellen die de basiliek verfraaien, de schitterende koepeldecoraties waaraan kunstenaars 12 jaar werkten, komen we woorden tekort. Veel gerenommeerde schilders uit die tijd hebben hier hun sporen achtergelaten.

Wij lieten de gewijde wereld ook achter ons, want we hadden nog een lange busrit voor de boeg die ons naar het **Urbino Resort** zou brengen om er de volgende 3 nachten te verblijven.

7 mei

We waren dus in **Urbino Resort Tenuto Santi Giacomo e Filippo** beland, een schilderachtig en verfrissend landgoed waar we niet als nummers behandeld werden maar als kruiden en specerijen! Zo moest je je aanmelden bij de receptie of aan het diner als tijm, salie, rozemarijn of je kon ook van het duurdere segment zijn en saffraan of witte truffel heten. We logeerden in comfortabele kamers in diverse gebouwen die over het domein verspreid lagen. Sommigen logeerden niet bij de deur en werden 's avonds na het diner met de taxi van het hotel naar hun logies gebracht. Het resort bezat ook nog een spa, een manege, zwembad en dat alles te midden van uitgestrekte wijn- en olijfgaarden en in de buurt van een impressionistisch klaprozeveld. Een wandeling op het domein leerde ons dat de natuur van De Marken hier in al zijn schoonheid en rijkdom aanwezig was. De duizend-en-een rozen die gezond en weelderig bloeiden, brachten de tuinliefhebbers onder ons in een hallelujastemming. We vroegen ons daarbij wel doodnuchter af welk magisch product er in de grond mocht zitten om tot dit spectaculair resultaat te komen.

Hier verliepen de diners vlotter qua bediening dan in Villa Quiete maar eerst moesten we nog op een futuristische stoel zien te geraken met rugleuning gemaakt van een stijve bussel witte spaghettislierten in plastic.

Na een voortreffelijk ontbijt staken we 's morgens de grens over om **San Marino** te bezoeken, dat in de loop van de geschiedenis er altijd in slaagde om zijn onafhankelijkheid te behouden. 2 capitani-regenti staan gedurende 6 maanden aan het hoofd van het republiekje en worden dan weer vervangen door andere bestuurders om zo corruptie te voorkomen.

De **naam** komt van de **heilige Marinus** en betekent 'man van de zee'. Volgens de overlevering was de Dalmatiër Marinus, een steenhouwer, op de vlucht voor de christenvervolgingen van de Romeinse keizer Diocletianus. Marinus bouwde in 301 een kapel op de Monte Titano. Zo stichtte hij een christelijke gemeenschap, die iedereen bescherming en vrijheid van geloof bood. Zijn staat werd echter niet meteen erkend, maar het landje wist te overleven en in 1291 erkende paus Nicolaas IV deze al lang bestaande republiek. Door de bewoners van San Marino wordt de heilige Marinus nog steeds vereerd als 'Libertatis fundator'.

Mede daardoor staat hij ook op een van de **euromunten** uit San Marino afgebeeld samen met de **3 torens**. Deze vormen het belangrijkste nationale symbool van het ministaatje: ze werden gebouwd op de drie toppen van de berg Monte Titano,, op strategische plaatsen om de ministaat te

beschermen tegen de vijand. De drie torens staan ook afgebeeld op het wapen van San Marino, dat centraal staat in de nationale vlag.

Ondanks de regen proberen we te genieten van het panoramisch uitzicht, maar het weer is niet helder genoeg om de Kroatische Eilanden te kunnen zien. Wel hebben we zicht op een van de vele middeleeuwse stadsmuren en de bloembakken met veelkleurige viooltjes.

De gids vergezelt ons naar het **Palazzo Pubblico** dat bekend staat als het politieke hart van San Marino. Het symboliseert de soevereiniteit en onafhankelijkheid van het land. Het is ook de zetel van de Grote en Algemene Raad, het hoogste wetgevende lichaam van San Marino. Hier vinden ook alle ceremoniële gebeurtenissen plaats.

Het paleis is gebouwd in de 19de eeuw en is een voorbeeld van neogotiek. De benedenverdieping van het gebouw telt 3 spitsbogen die in het midden door een veelhoekig balkon gedomineerd worden. Op de mezzanine of tussenverdieping konden we het wapenschild van de republiek tussen 2 kleine ramen onderscheiden. Aan de linkerzijde valt de prominente klokkentoren 'Torre Cesta' met kantelen op en daaronder zijn de polychrome beelden te zien zijn van de heiligen Marino, Leo en Agatha.

Wat het interieur betreft, is de ingang met majestueuze stenen trap al opmerkelijk. De "Sala del Consiglio" of Raadkamer is gedecoreerd met fresco's die scènes uit de geschiedenis van San Marino uitbeelden. Een grote fresco uit de 19de eeuw trekt de aandacht waarop de Heilige Marino naar de hemel opstijgt terwijl hij omringd is door de bewoners van San Marino. Ook de lunettes boven de deuren van de Raadzaal zijn glansrijk verguld en stellen Justitia en Pax voor.

Het Vrijheidsbeeld staat op het **Piazza della Libertà** voor het Palazzo Pubblico. Het is gehouwen uit wit Carraramarmer en stelt een vrouw voor met een zwaard aan het middel en een speer in de hand. Ze draagt een kroon in de vorm van de 3 torens van San Marino. We lazen dat het beeld in 1876 gedoneerd werd door de Duitse gravin Otilia Heyroth Wagener.

Met de gids verhuisden we naar de **Duomo di San Marino** die we als het ware vanzelf tegenkwamen. Het is een ontzagwekkende kerk met neoclassicistische voorgevel waarin de stoffelijke resten rusten van de stichter van het staatje. Deze worden bewaard in de urne bij het hoofdaltaar. De kerk heeft 3 schepen, geflankeerd door rijen Korintische zuilen waardoor je de indruk krijgt dat je een tempel uit de oudheid betreedt. De mozaïekvloeren en het cassettenplafond zijn gewoonweg schitterend, maar ook de troon van de capitani, met rode damast bekleed, is een blikvanger.

Waarom er een speciale devotie voor de **heilige Agatha** leeft in San Marino, legt de gids ons graag uit. Toen de soevereiniteit hersteld werd in San Marino op 5 februari 1740, viel dat net op de feestdag van de heilige Agatha en zo riepen de inwoners haar tot copatroonheilige van San Marino uit. Ze wordt hier vaak afgebeeld, in het gezelschap van de heiligen Marino en Leo.

We dwaalden nog door een web van kleine straatjes en steegjes met een overdaad aan souvenirwinkeltjes en enkele leuke cafés. We schuilden voor de regen in een gezellig restaurant waar we smakelijke spaghetti aten met vegetarische balletjes.

En dan arriveerden we na een korte busrit in **San Leo**, een piepklein dorp dat prijkt op de lijst van de 'borghi più belli d'Italia'. Een shuttlebus reed ons in 2 groepen naar het centrum want onze Carolus touringcar was niet berekend op de smalle, kronkelende straatjes.

Het pittoreske stadje dankt zijn naam aan de heilige Leo, een steenhouwer uit de 3de- 4de eeuw die samen met de heilige Marino naar Italië reisde om er het christendom te verkondigen. Umberto Eco noemde San Leo 'la più bella città d'Italia' en ook Dante Alighieri schreef over dit dorpje in zijn Divina

Commedia. De families Malatesta en Montefeltro vochten hier hun vetes uit en de Medici hadden er een buitenhuis. Ooit was San Leo, net als San Marino, een zelfstandige stadstaat, daarna viel het onder de regio De Marken, maar inmiddels behoort het tot Emilia-Romagna.

Vanuit de verte zagen we het **fort** al liggen, gebouwd op een bijna verticale klif. Het versterkte kasteel leek zo uit de rotsen op te rijzen, alsof het door de natuur zelf was gemaakt. Het zou het ontoegankelijkste fort van Italië zijn. De eerste vesting dateerde al van de 5de-6de eeuw, van de oorlogen tussen de Goten en de Byzantijnen. Het fort heeft jarenlang als gevangenis gediend, o.a. voor de alchemist Calgiostro. Er valt veel te bezichtigen in San Leo.

Het Piazza Dante Alighieri is het kloppend hart van het dorpje. Rond dit plein bevinden zich alle belangrijke gebouwen, zoals het **Palazzo della Rovere** in renaissancestijl waar ooit de graven van Montefeltro en de hertogen van Urbino zetelden en waar nu het gemeentehuis gevestigd is. Ook het **Palazzo Nardini**, waar de heilige Franciscus in 1213 te gast was, ligt aan dit plein en het **Palazzo Mediceo** van de 16de eeuw, een statig renaissancepaleis met op de gevel het wapen van de stad Florence (met de Florentijnse lelie) en het familiewapen van paus Julius II, een telg van de familie Della Rovere. Tegenwoordig is het een museum voor sacrale kunst.

Nog aan het plein ligt de **Pieve di San Leo**, het oudste religieuze monument van heel de omgeving. De parochiekerk werd gebouwd tussen de 8ste en 10de eeuw, op de plaats van de kleine kapel waar de heilige Leo zich terugtrok om te bidden. De kerk is gebouwd tegen een klif en heeft daarom geen voorgevel. Je moet ze betreden via een deur aan de zijkant. Het interieur is indrukwekkend in al haar pre-romaanse soberheid.

Enkele passen hiervandaan staat **de Duomo van San Leo** uit 1173 in romaanse en Longobardische stijl. Ook deze kerk lijkt te zijn ingebouwd in de rotsen en heeft geen echte voorgevel. De kathedraal herbergt ook de stoffelijke resten van San Leo, die worden bewaard in een sarcofaag in de crypte. De Duomo heeft een unieke akoestiek. Talrijke artiesten hebben hierdoor in San Leo opgetreden, onder wie ook de beroemde componist Ennio Morricone.

We waren geestelijk weer helemaal voldaan, de opklaringen voorspelden veel goeds en zo konden we ons de rest van de dag louter wijden aan aardse geneugtes.

8 mei

Wie **Urbino** zegt, zegt in één adem Federico da Montefeltro (1422-1482) Palazzo Ducale, Galleria Nazionale delle Marche, Piero della Francesca, Francesco di Giorgio Martini, Rafaël, Bramante... Kortom, deze stad is een van de belangrijkste centra van de Italiaanse renaissance en een stad die op de UNESCO Werelderfgoedlijst staat. Een absolute must om ze te bezoeken.

Toen we in Urbino arriveerden, hadden al voor de ingang van het Hertogelijke Paleis enkele groepen schoolkinderen postgevat, waardoor we onze beurt moesten afwachten en later dan gepland aan ons bezoek konden beginnen. Daarom zijn we eerst naar het **Oratorium** (ruimte waar men bidt) **di San Giovanni Battista** gegaan, waar lekenbroeders bijeenkwamen. Hier bevinden zich uitzonderlijk mooie en goed bewaarde gotische fresco's uit het begin van de 15de eeuw van de gebroeders Jacopo en Lorenzo Salimbeni. Ze beelden op onnavolgbare wijze verhalen uit het leven van Johannes de Doper uit.

We fotografeerden intussen nog ijverig de impressionante omgeving; de Cattedrale di Urbino, de Chiesa di San Domenico in gotische en renaissancestijl met het Luca della Robbiaportaal en zelfs een Egyptische obelisk.

Van het exterieur van **Palazzo Ducale** onthouden we zeker de twee opvallende torens aan weerszijden van de façade van het paleis die de 'skyline' van de stad domineren en het gebouw tot een opmerkelijk voorbeeld van de Italiaanse renaissancearchitectuur maken. Het paleis werd in enkele fasen gebouwd en had als belangrijkste bouwmeesters **Luciano Laurana** en **Francesco di Giorgio Martini**, die we al in Jesi hadden ontmoet!

En dan is het onze beurt om het interieur te bezichtigen. De meeste vertrekken zijn rond het schitterende erehof (cortile d'onore) gelegen, zoals de balzaal, het theater, de bibliotheek en de troonzaal.

Begin 20ste eeuw werd de Galleria Nazionale in het paleis gevestigd. In het Iole-vertrek (een verwijzing naar de figuren van Iole en Hercules bij de haard) bevindt zich een lunet (een halvemaanvormig paneel) van **Luca della Robbia** waarop Maria met Kind en Heiligen afgebeeld zijn. (vroeger hing dit boven de ingang van de Chiesa de San Domenico waar nu een kopie te zien is). Hij wordt tot de beste beeldhouwer van de vroegrenaissance gerekend. De gekleurde en geglazuurde terracotta waarmee hij vooral lunetten versierde, was zijn handelsmerk. Het serene in zijn reliëfs is te danken aan zijn eenvoud: de kleuren blijven vaak beperkt tot een achtergrond van prachtig azuurblauw en de figuren worden vaak wit gelaten zodat ze een hemels licht lijken te verspreiden.

De belangrijkste meesterwerken zijn tentoongesteld in de vertrekken van Montefeltro zelf. In de Zaal van de Engelen bevindt zich La **Muta**, een werk van **Rafaël**, wel eens de Italiaanse Mona Lisa genoemd. De details van haar jurk zijn verbluffend uitgewerkt en een onderwijzeres slaagt erin een grote klas schoolkinderen ademloos naar haar uitleg over La Muta te doen luisteren. De handen van de jonge adellijke dame lijken wel te trillen en haar rechterwijsvinger gaat in de richting van de rand van het schilderij ; letterlijk en bewust, duwt ze het omhulsel van illusie weg. Nog van de hand van de in Urbino geboren geniale kunstenaar **Rafaël** is het lange, smalle rechthoekige portret van een jonge vrouw in goudkleurig gewaad.

Ook van **Piero della Francesca** hangen enkele topwerken in de Galleria, zoals **de Geseling**. Dit schilderij is wereldberoemd omwille van de ongewone strenge compositie en de realistische weergave: drie figuren op de voorgrond aan de rechterkant schenken kennelijk geen aandacht aan de gebeurtenis die zich achter hen afspeelt: Pilatus op zijn troon die de geseling van Christus overschouwt. Het paneel wordt ook zeer bewonderd vanwege de stilte die het werk doordringt. De echte boodschap blijft echter een mysterie voor ons. Ook zijn **Madonna di Senigallia** is weergaloos mooi. Hij zou zich hiervoor geïnspireerd hebben op het werk van onze eigen Jan Van Eyck!

De **studeerkamer** van graaf Federico is een van de best bewaarde renaissancewerken van Italië. De ruimte is met 3.60 bij 3.35 meter klein, maar is nog steeds intact en beroemd vanwege het interieur dat bestaat uit fraaie in hout ingelegde panelen, sommige vermoedelijk gebaseerd op ontwerpen van Botticelli. De kunst van de intarsia of inlegwerk is hier tot grote hoogte gebracht. En natuurlijk liet de hertog ook het plafond decoreren met 2 rijen portretten van inspirerende figuren.

En dan zagen we het 15de-eeuwse schilderij van **Justus van Gent**, de Vlaamse schilder die in Urbino overleden is. Het werk, oorspronkelijk een altaarstuk, heeft als onderwerp: **Christus die de apostelen de communie uitreikt in aanwezigheid van Frederico de Montefeltro en zijn hof**. De hertog wordt altijd met zijn typische haakneus en in linkerprofiel geschilderd omdat hij zijn rechteroog verloren had tijdens een toernooi. De daarbij horende predella (voetstuk van een altaarstuk) is van de hand van **Paolo Ucello** die het welbekende verhaal, dat kadert in de Jodenvervolging van de 14de eeuw, vertelt over de ontheiliging van de hostie door een Joodse familie en haar veroordeling tot de brandstapel.

Het museumbezoek verliep in ijtempo en het ons toegestane uurtje was veel te vlug voorbij.

In een leuk restaurantje met efficiënte bediening aten we o.a. een heerlijke bereiding van konijn alvorens we de bus instapten op weg naar Pesaro.

Pesaro, na Ancona de grootste stad van De Marken, mag zich in 2024 Culturele hoofdstad van Italië noemen. Ze koos als motto: *La natura nella Cultura* of de natuur in de cultuur.

Pesaro was al door de Romeinen gesticht in de 2de eeuw v.Chr. Het is nu een belangrijke havenplaats en bekend om zijn lange stranden en indrukwekkende kliffen. Het is ook de geboorteplaats van de wereldberoemde operacomponist Gioachino Rossini.

We liepen over het **Piazza del Popolo** met in het centrum een fotogenieke **Fontana Grande**, gebouwd in de 16de eeuw waaraan later barokke elementen toegevoegd zijn. **Het Palazzo Ducale** dat aan dit plein ligt, dateert van de 15de eeuw en is het mooiste gebouw van de omgeving. Hier woonden de invloedrijke families Malatesta, Sforza en della Rovere die de stad tot grote bloei brachten.

Op de **Piazzale della Libertà** staat een kopie van de **Sfera Grande**, een schitterend modern werk van Arnaldo Pomodoro waarvan het origineel in Rome terug te vinden is. De bronzen wereldbol die zich weerspiegelt in het wateroppervlak en bijna aan de Adriatische Zee ligt, trekt veel toeristen. Het contrast tussen het gladde, perfecte boloppervlak en het verborgen, gefragmenteerde raderwerk binnenin moet de toeschouwers uitnodigen na te denken over de dualiteit in onze wereld.

In de buurt bewonderden we ook een zeer mooie villa in art nouveau en het geboortehuis van Rossini met lichtblauwe luiken dat nu een museum is, gewijd aan het leven en werk van de componist.

Pesaro herdenkt ook de slachtoffers van WOII met een plaquette met zwart-witte foto's van burgers en partizanen die hun leven hebben gegeven voor de vrijheid.

De zon scheen er uitbundig tijdens ons bezoek en aan de verleidelijke gelatteria's met hun groot assortiment ijsjes konden we niet weerstaan. We slaagden erin om allemaal andere smaken te bestellen. Dat kan alleen maar in Italië!

9 mei

We konden rustig ontbijten en van het Urbino Resort afscheid nemen. De koffers werden door Gunther nogmaals in de bus geladen. Maar voor onze laatste dag hadden we nog een uitstap naar **Gradara** tegoe, een middeleeuws stadje dat ook op de lijst van de 'borghi più belli d'Italia' prijkt. Na een week kunnen we er al een aantal aanvinken op de lijst.

In Gradara bezochten we het **Castello** dat door Dante al in zijn Divina Commedia, in zijn Inferno, werd vernoemd. Dat heeft vooral te maken met de tragische liefdesgeschiedenis die zich hier afspeelde tussen ene Francesca en haar geheime minnaar Paolo. Dicht bij de burcht verwelkomt een toneelspeler in rood gewaad de toeschouwers en lokt hen naar het kasteel. We kijken met belangstelling naar een Christus aan het kruis met 3 verschillende expressies, de kamer van Francesca die op een decor van een toneelvoorstelling lijkt en de kamer waar het drama zich zou hebben voltrokken. Ook goed bewaarde fresco's, zelfs in sepiakleur onder een cassettenplafond kon onze waardering krijgen, maar vooral waren we ingepalmd door een altaarstuk van **Andrea della Robbia** dat Madonna met Kind en Heiligen voorstelt.

We konden over de vesting wandelen en van het panorama genieten totdat het tijd werd om te vertrekken. Vooraleer we de rit naar de luchthaven van Bologna aanvatten, werd er door onze voorzitter en reddende engel Marie-Thérèse nog een toast uitgebracht op onze prachtige reis die in goede weersomstandigheden en beste vriendschap verliep. Hierbij werd ook geklonken op onze

bekwame en charmante gids Ann die haar best deed om alles in goede banen te leiden en zeker ook op onze chauffeur Gunther die ons veilig en vlot door De Marken liet reizen en ons op onze wenken bediende.

In de luchthaven van Bologna viel de catering wat tegen, maar de vlucht naar Zaventem verliep naar wens en de piloot van dienst maakte nu een zachtere landing...

PS

Hopelijk zal deze reis nog wat in het geheugen blijven hangen. Een kleine steun hierbij is dit verslag, weliswaar door een gekleurde bril geschreven, want ik ben me er wel van bewust dat iedereen een beetje zijn eigen reis heeft gemaakt...

Ria Janssen